

stichting pensioenfonds wonen

Verkort jaarverslag 2008

Voorwoord

Over een paar jaar kijken we terug op 2008 en 2009 als een periode van economisch zwaar weer. We zitten midden in een wereldwijde crisis. Door de vergrijzing, de slecht presterende beurzen en de gewijzigde boekhoudregels stellen we ons de vraag of het Nederlandse pensioenstelsel nog houdbaar is. Ook voor de Stichting Pensioenfonds Wonen zijn het drukke tijden. Vanwege de crisis maar ook door de nieuwe communicatieregels en andere aangepaste wetgeving. Daarnaast speelt de vraag of we onszelf moeten versterken door samen te gaan met een ander pensioenfonds.

Bijna negentig pagina's telt het officiële jaarverslag van de Stichting Pensioenfonds Wonen. Daarin vindt u alle verplichte cijfers en een compleet overzicht van de werkzaamheden en activiteiten van uw pensioenfonds over het jaar 2008.

U vindt het op www.pensioenwonen.nl.

Hebt u voldoende aan de hoofdlijnen? Dan is deze samenvatting bedoeld voor u. Hiermee krijgt u snel een goed beeld van het werk van uw pensioenfonds. We zetten de belangrijkste cijfers voor u op een rij. Daarnaast vertellen we wie u vertegenwoordigen namens de deelnemers en de werkgevers. Een belangrijk deel van het verslag gaat over het beleid over 2008. Beleid dat voor een deel is beïnvloed door de crisis. En door de regels voor 'Goed bestuur' zoals we die het afgelopen jaar toepasten.

Natuurlijk hopen we samen met u dat de financiële situatie van het pensioenfonds zich snel herstelt. Het is niet de tijd om drastische aanpassingen in het beleid door te voeren. Om een hogere dekkingsgraad te bereiken, zijn we vooral afhankelijk van de rentestand. En in mindere mate ook van de koersen op de beurs. Dat die zich herstellen, verwachten we zeker, maar wanneer? Dat is nog een grote vraag. Deze onzekerheid raakt vooral de gepensioneerden voor wie het toeslagenbeleid directe invloed heeft op hun koopkracht. Speciaal voor die mensen, maar ook voor de andere deelnemers houden we uw pensioen goed in de gaten.

Ik wens u ondanks de roerige tijden veel leesplezier met dit beknopte jaarverslag. Wilt u meer weten? Vraag dan het uitgebreide jaarverslag op. Hebt u vragen over uw pensioen? Bel dan met het Klant Contact Center op telefoonnummer (030) 245 39 22.

Uw bestuur

De Stichting Pensioenfonds Wonen bestaat sinds 1970. Het doel van dit pensioenfonds is om nu en in de toekomst uitkeringen te verstrekken. Dat doen we voor gepensioneerden, nabestaanden en arbeidsongeschikten, bij ouderdom en bij overlijden.

Het besturen van een pensioenfonds moet zorgvuldig, deskundig en open gebeuren. Juist in tijden van crisis. Bovendien moet er intern toezicht zijn en legt het bestuur verplicht verantwoording af. De exacte regels van 'Goed bestuur' staan beschreven in de Pensioenwet. Daarover vertelden we u vorig jaar meer in het (verkorte) jaarverslag over 2007. U vindt dat verslag op de website van uw pensioenfonds. In 2007 voerden we de principes in voor goed pensioenfondsbestuur. 2008 stond in het teken van de praktische uitvoering en de evaluatie.

Hoe ziet de organisatie van het bestuur van uw pensioenfonds en de medezeggenschap er nu uit? Dat zetten we kort voor u op een rij.

Leden bestuur

In het bestuur zitten vertegenwoordigers van zowel werkgevers als deelnemers. De dagelijkse werkzaamheden zoals administratie en vermogensbeheer zijn uitbesteed aan een uitvoeringsorganisatie, Syntrus Achmea.

Het dagelijks bestuur bestaat uit beide voorzitters, K.A. Prosman en A.A.M. Steijaert. Zij krijgen ondersteuning van een vertegenwoordiger van Syntrus Achmea. Eind 2008 bestond het bestuur uit de volgende personen:

Leden werkgevers

De heer K.A. Prosman (voorzitter)
De heer G. Steenvoorden
De heer mr. R.F.M. van der Weerd

Plaatsvervangers

De heer M. Streuer
De heer M. Streuer
De heer M. Streuer

Organisatie

CBW/MITEX
CBW/MITEX
CBW/MITEX

Leden werknemers

Mevrouw I. van Duijn – Pennenburg
De heer M. de Mooij
De heer A.A.M. Steijaert (voorzitter)

Plaatsvervangers

De heer J. Atema
De heer drs. K. Warnaar
De heer J. Atema

Organisatie

FNV Bondgenoten
CNV Dienstenbond
FNV Bondgenoten

Deelnemersraad

De deelnemersraad adviseert het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Wonen bij belangrijke wijzigingen. De leden hebben een druk jaar achter de rug. In vier bijeenkomsten en twee vergaderingen bespraken zij de volgende onderwerpen met het bestuur:

- **Jaarverslag 2007:** de deelnemersraad beoordeelde het positief
- **Toeslagverlening:** deze gaat vanwege de lage dekkingsgraad (lage rente, dalende beurskoersen) niet door, dat betekent dat de pensioenen niet verhoogd worden. Meer daarover leest u verderop in dit verslag.
- **Financiële situatie fonds:** we hebben te maken met een lage dekkingsgraad en een herstelplan
- **Verantwoordingsorgaan:** met daarin ook vertegenwoordigers uit de Deelnemersraad
- **Schaalvergroting fonds:** door een eventuele fusie

Daarnaast heeft de deelnemersraad advies uitgebracht over afkoopfactoren en uitruilvoeten, het communicatieplan, de uitvoeringskosten, de afkoop van kleine pensioenen vóór 1 januari 2007, de aansluiting van werkgevers, de reglementswijziging bijzonder partnerpensioen, de gezamenlijke geschillencommissie, de payroll bedrijven en vrijstellingszaken.

In de deelnemersraad zaten eind 2008 de volgende personen:

Leden	Organisatie
Mevrouw M. van Ginneken – Van Noort*	FNV Bondgenoten
De heer W. de Graaf	FNV Bondgenoten
De heer F.P.M. van der Wiel	FNV Bondgenoten
De heer W. Witteman*	FNV Bondgenoten
De heer G.A. Wormgoor	FNV Bondgenoten
Mevrouw M.J. Rutjes	CNV Dienstenbond
De heer F.J. Bonneur	CNV Dienstenbond

* *gepensioneerd lid*

Verantwoordingsorgaan

Dit orgaan bestaat sinds 1 januari 2008. Het verantwoordingsorgaan beoordeelt het handelen van het bestuur, het bestuursbeleid en de toekomstige beleidskeuzes. Het bestaat uit drie leden: een werkgever, een werknemer en een gepensioneerde. Over 2008 was het verantwoordingsorgaan tevreden over de informatie die het kreeg van het bestuur. Dat gold ook voor het gevoerde beleid en de beleidskeuzes die het fondsbestuur voor de toekomst maakte.

Leden

Werknemers: Mevrouw M.J. Rutjes

Werkgevers: De heer B. Keijzer

Gepensioneerden: De heer W. Witteman

Organisatie

CNV Dienstenbond

CBW/MITEX

FNV Bondgenoten

Visitatiecommissie

In 2008 heeft het bestuur een visitatiecommissie ingesteld. Deze commissie bestaat uit drie onafhankelijke personen. De visitatiecommissie moet minimaal eens per drie jaar het functioneren van het bestuur kritisch bekijken en daarover rapporteren. In 2008 heeft de visitatiecommissie getoetst hoe het interne toezicht functioneerde. En of de procedures binnen het fonds nog goed werkten. Naar aanleiding van die toetsingen deed de commissie een serie aanbevelingen. Het bestuur betreft de aanbevelingen over o.a. de reglementen, de kwaliteit van de bestuursstukken, het besluitvormingsproces, de toeslagverlening en de jaarrekening in het beleid.

De leden van de commissie zijn:

De heer C.J.E. Lankreijer

De heer E.E. van de Lustgraaf

De heer J.G.A. van den Brink

Commissie van Beroep

Sinds 1 januari 2008 vormen de heer G. Steenvoorden en mevrouw I. van Duijn-Pennenburg de Commissie van Beroep. De commissie behandelt namens het bestuur geschillen en neemt hierover beslissingen.

Beleggingscommissie

Deze commissie geeft het bestuur advies over het beleggingsbeleid en het beleggingsplan. Namens de werkgevers zitten de heer K.A. Prosman en de heer mr. R.F.M. van der Weerd in de Beleggingscommissie. Namens de werknemers de heer A.A.M. Steijaert.

DVO-commissie

Deze commissie beoordeelt het naleven van de dienstverleningsovereenkomst tussen de uitvoeringsorganisatie Syntrus Achmea en het pensioenfonds. Namens de werkgevers doet dat de heer mr. R.F.M. van der Weerd, namens de werknemers de heer M. de Mooij.

Algemene ontwikkelingen

Ontwikkelingen in de branche

De omzet groeit sinds eind 2007 niet meer en de verwachtingen voor 2009 zijn niet rooskleurig. De consument wordt mondiger en kritischer en de markt verandert. Veranderingen waar ondernemers op zullen moeten inspelen, zoals ook de Stichting Pensioenfonds Wonen om moet gaan met de veranderingen in de pensioenwereld.

Externe ontwikkelingen

In de politiek speelde een discussie over het verhogen van de AOW-leeftijd naar 67, zoals de door minister Donner ingestelde Commissie Arbeidsparticipatie voorstelde. Het kabinet heeft daarnaast besloten om mensen tussen hun 62^e en 67^e bonussen te geven als ze doorwerken. Volgens een ander wetsvoorstel kunnen mensen hun AOW vanaf 2010 maximaal vijf jaar later laten ingaan. Het kabinet verwacht dat 5% van de nieuwe AOW-gerechtigden kiest voor uitstel.

De Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP) helpt werklozen van 40 jaar en ouder pensioen op te bouwen. De regeling zou stoppen, maar loopt nu door tot 1 januari 2011. Werknemers die vóór 2011 WW-gerechtigd worden, kunnen nog een FVP-bijdrage aanvragen.

Communicatie

Het fonds heeft zijn pensioencommunicatie samengevat in een communicatiejaarplan. Het jaarplan beschrijft de communicatie-activiteiten voor 2008. Onderdelen van deze activiteiten waren het verzenden van het welkomstbericht, het pensioenoverzicht 2008, het plaatsen van een verkort jaarverslag op de website en het vernieuwen van de brochure "Uw pensioenregeling".

Financieel beleid

Een betaalbaar pensioen, nu en in de toekomst. Hiervoor is goed financieel beleid van groot belang. Het financieel beleid kent drie onderdelen: premies, toeslagen en beleggingen. Aan het premie-

beleid veranderde niets. De andere twee lichten we hieronder toe.

Toeslagenbeleid

Voor veel mensen is dit de belangrijkste boodschap over 2008. En meteen ook het slechtste nieuws. Eind 2007 was de situatie van het fonds nog zo rooskleurig dat een toeslag van 1,3% per 1 januari 2008 mogelijk was. Inmiddels staan we er anders voor. Het is dan ook helaas niet mogelijk om de pensioenen per 1 januari 2009 te verhogen. Voor de komende jaren verwacht het fondsbestuur nog te weinig verbetering om toeslagen te verlenen.

Beleggingsbeleid

Het jaar stond in het teken van de crisis. Alle financiële instellingen verloren samen vele miljarden. De economische groei koelde af en de financiële gebeurtenissen volgden elkaar snel op. Ondanks alle steunmaatregelen bleef er sprake van een algehele aversie tegen het nemen van risico's op de financiële markten. Vrijwel alle risicovolle beleggingscategorieën hadden in 2008 last van negatieve rendementen.

Het gemiddelde rendement van de beleggingsportefeuille was iets minder dan vergelijkbare portefeuilles (benchmark). Het rendement van de beleggingen van De Stichting Pensioenfonds Wonen bedroeg - 8,1% tegenover een benchmark van - 6,8%. In de tabellen achterin deze samenvatting vindt u zowel de verdeling naar beleggingscategorie als naar performance.

In 2008 gaf het pensioenfonds verder invulling aan het beleid voor verantwoord beleggen volgens de principes van de Global Compact van de Verenigde Naties. Het beleid voor verantwoord beleggen bestaat uit de volgende onderdelen:

- uitsluiten van controversiële wapens,
- engagement en aangaan van dialoog met ondernemingen, en
- corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Voor 2009 verwachten we weinig verbeteringen. De situatie kan stabiliseren maar ook ernstig verslechteren. De basis voor het herstel van de financiële markten is erg fragiel.

Dekkingsgraad

In 2008 daalde de dekkingsgraad van 117% naar 97%. Bij een dekkingsgraad van 100% heeft het fonds precies genoeg geld om alle pensioenen nu en in de toekomst uit te betalen. Boven de 100% beschikt het fonds over reserves. Pensioenfondsen moeten minimaal een dekkingsgraad van 105% hebben. Bij een lager percentage is er geld te kort. Dat speelt nu bij veel fondsen. De lage dekkingsgraad kwam vooral door de gedaalde marktrente. Hoe lager de rente is, hoe minder je met je opgebouwde kapitaal kunt doen op de lange termijn. Stijgt de marktrente met een paar tienden van procenten, dan herstelt de dekkingsgraad zich weer snel.

Door de lage dekkingsgraad moest het bestuur begin 2009 een herstelplan indienen bij De Nederlandsche Bank. De belangrijkste onderdelen van het herstelplan zijn:

- De premie wordt niet verhoogd.
- In het herstelplan is uitgegaan van toeslagverlening zodra de dekkingsgraad hoger is dan 110% van de vereiste dekkingsgraad. Dit betekent dat we niet alleen voor 2009 maar ook een aantal jaren daarna geen toeslag verlenen en dus de pensioenen niet verhogen.
- Het beleggingsbeleid wordt niet gewijzigd.

Financiële cijfers en aantallen

Deelnemers en gepensioneerden

Het aantal werkgevers en gepensioneerden groeide, terwijl het aantal deelnemers licht daalde. In cijfers ziet het aantal personen en werkgevers er als volgt uit:

Aantallen per 31 december	2008	2007
Werkgevers	4.273	4.331
Deelnemers	32.700	33.009
Gewezen deelnemers	81.337	70.948
Gepensioneerden		
Ouderdompensioen	6.375	5.039
Partnerpensioen	1.916	1.817
Wezenpensioen	150	174
Arbeidsongeschiktheidspensioen	452	465
Aanvullend arbeidsongeschiktheidspensioen	-	-
Prepensioen	1.103	973

Kerngetallen

Tot slot geven we u graag de belangrijkste financiële cijfers voor 2008.

Bedragen x € 1.000	2008 EUR	2007 EUR
Premieresultaat		
Premiebijdragen (gecorrigeerd voor premievrijstelling bij invaliditeit)	85.430	69.265
Pensioenopbouw	-58.551	-56.262
Onttrekking uit technische voorzieningen voor pensioenuitvoeringskosten	-338	-652
Pensioenuitvoeringskosten	-4.211	-3.774
Totaal	22.330	8.577
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten	122.937	-67.911
Rentetoevoeging technische voorzieningen	-47.384	-42.417
Wijziging marktrente	-323.884	108.160
Totaal	-248.331	-2.168
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdacht van rechten)	-494	-112
Resultaat op kanssystemen (overige wijzigingen)	1.089	3.700
Resultaat op uitkeringen	-1.179	-902
Indexering en overige toeslagen	267	-13.118
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-	-2.567
Overige baten	4.670	734
Overige lasten	-1.049	785
Totaal	3.304	-11.480
Totaal saldo van baten en lasten	-222.697	-5.071

Balans per 31 december 2008

Bedragen x € 1.000	<i>toelichting</i>	2008 EUR	2007 EUR
Activa			
Beleggingen voor risico fonds	4.7	1.405.432	1.266.669
Vorderingen en overlopende activa	4.8	13.146	15.738
Overige activa	4.9	5.762	14.971
		1.424.340	1.297.378
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	4.10	- 47.114	175.583
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds	4.11	1.406.248	1.021.669
Overige technische voorzieningen	4.11	9.915	4.435
Overige schulden en overlopende passiva	4.12	55.291	95.691
		1.424.340	1.297.378
Dekkingsgraad (in %)		97%	117%

Staat van baten en lasten 2008

Bedragen x € 1.000	<i>toelichting</i>	2008 EUR	2007 EUR
Baten			
Premiebijdragen risico fonds	4.15	85.430	68.729
Beleggingsresultaten risico fonds	4.16	122.937	-67.911
Overige baten	4.17	4.670	734
		213.037	1.552
Lasten			
Pensioenopbouw		58.551	56.262
Indexering en overige toeslagen	4.18	- 267	13.118
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	4.19	47.384	42.417
Ottrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen		- 37.032	-32.049
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten		338	652
Pensioenuitkeringen	4.20	38.211	32.951
Pensioenuitvoeringskosten	4.21	4.211	3.774
Wijziging marktrente		323.884	-108.160
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	4.26	- 1.710	- 756
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	4.24	-	2.567
Overige wijzigingen in de voorziening pensioenverplichtingen	4.25	- 1.089	- 4.236
Saldo overdrachten van rechten	4.26	2.204	868
Overige lasten	4.27	1.049	- 785
		435.734	6.623
Saldo van baten en lasten		- 222.697	- 5.071

Portefeuillewaarde beleggingen

Bedragen in miljoenen euro's	2008		2007	
	EUR	%	EUR	%
Aandelen	172	14	247	20
Vastrentende waarden	846	70	796	63
Alternatieve beleggingen	39	3	25	2
Direct vastgoed	128	11	97	8
Indirect vastgoed	27	2	79	6
Liquide middelen	3	0	12	1
Totaal	1.215	100	1.256	100
Totaal incl. derivaten	1.385			

Performance beleggingen

	portefeuille 2008	benchmark 2008
Aandelen	-41,1%	-40,8%
Vastrentende waarden	4,1%	4,9%
Alternatieve beleggingen	-1,0%	-7,7%
Direct vastgoed	4,1%	3,3%
Indirect vastgoed	-50,6%	-54,7%
Liquide middelen	2,7%	3,2%
Totaal	-8,1%	-6,8%
Totaal incl. resultaat hedge	9,8%	

Administrateur

Interpolis Pensioenbeheer B.V.

Rijnzathe 10, 3454 PV De Meern

Postbus 3183, 3502 GD Utrecht

Telefoon (030) 245 39 22

Fax (030) 245 35 72

Internet www.pensioenwonen.nl